

Research paper
4(2), Summer 2025

The Effect of Phonological Context on Free Variation: A Case Study of Kalhori Kurdish Verbal Endings

Mahdi Fattahi^{1*} Tahereh Jafari²

¹Assistant Professor of Linguistics, Department of English Language and Linguistics, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: m.fattahi@razi.ac.ir

² PhD student of General Linguistics, Department of English Language and Linguistics, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: taherehjafari7129@gmail.com

Article Info

Article type:
Research article

Article history:

Received: 26 June 2024
Accepted: 21 Nov. 2024

Keywords:

verbal endings,
free variation,
deletion,
Kalhori Kurdish

ABSTRACT

In Kalhori Kurdish, the full forms of second-person-singular and first-person-plural endings end in /ən/, but this sequence may be deleted for simplification. In certain phonetic contexts, though, the freedom of choice in these variations is lost, with only the full forms of these endings being grammatical. The present article attempts to study such phonetic contexts, and explains why and how truncation is blocked. The data were collected by interviewing 15 Kalhori Kurdish speakers from Eslamabad-e Gharb. The findings show that speakers can freely choose between the full form and truncated form except when the endings are preceded by the vowel [i], in which case, in order for the first-person-plural ending /-imən/ not to be confused with the first-person-singular /-im/, the sequence /ən/ cannot drop. Furthermore, the second-person-singular ending, although phonetically represented either as [i], [id], or [idən], cannot take the former form when preceded by the past tense suffix /i/.

Cite this article: Fattahi, M., Jafari, T. (2025). "The Effect of Phonological Context on Free Variation: A Case Study of Kalhori Kurdish Verbal Endings". *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, 4(2), 133-149.

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: [10.22034/jls.2024.141616.1127](https://doi.org/10.22034/jls.2024.141616.1127)

*Corresponding author m.fattahi@razi.ac.ir

1. Introduction

Sometimes, two different phonetic forms, though similar in some respects, are used interchangeably in the same context without creating any semantic distinction. This situation, known as free variation, arises as a result of language evolution, and its presence in any language variety indicates that the variety in question is undergoing change and transformation. In Kalthori Kurdish, the verbal endings for the first-person plural and the second-person singular can appear either in their full form or in a shortened form, and the variation between the full and shortened forms of these endings is of the free variation type. However, upon further examination of data from this Kurdish variety, it appears that in some phonetic contexts, such variation is no longer free, and the endings must appear in its full form. This paper aims to introduce free variation in the phonetic forms of the first-person plural and second-person singular verbal endings and to identify the context and factor that restricts the freedom of this variation.

2. A brief note of previous works

Fattahi (2011) studies the morphological and phonological processes governing Kalthori Kurdish. To uncover these processes, he first examines the alternating forms of morphemes and identifies the underlying form of each morpheme. In his discussion of first-person plural verbal endings, however, he only identifies /-im/ as the underlying form, without mentioning the free variation between this form and [imən]. In another study, with data similar to Kalthori Kurdish, Bamshadi and Bamshadi (2014) investigate the inflectional prefixes and suffixes in Gurani Kurdish. Although their study does not specifically focus on verbal endings, the data presented includes free variation in second-person singular and first-person plural endings. Another study related to the data of this paper is Dehqan and Badakhshan (2019), which focuses on verb inflection and its categories in Kalthori Kurdish. Although this study mentions the deletion of the initial vowel of verbal endings, like the aforementioned studies, it does not discuss the free variation found in the second-person singular and first-person plural endings. While the present study shares many similarities with the aforementioned studies, it addresses an issue that has not been examined in any of them. To the authors' knowledge, no previous research has provided a direct analysis of the conditions and factors restricting the freedom of variation between verbal endings in Kalthori Kurdish.

3. Research methodology

The data for this study were collected through interviews with 15 Kalthori Kurdish speakers from the city of Eslamabad-e Gharb. All participants were born and raised in this city and were between 50 and 75 years of age, comprising 7 women and 8 men. The interviews were conducted individually, and the data were extracted using the questionnaire from the Atlas of Iranian Languages (Taheri Ardali et al., 2021). The sessions were recorded with a voice recorder, and the collected data were transcribed in IPA after the interviews were completed. The alternating forms and relevant data for this research were extracted from these records. In addition to fieldwork, the linguistic intuition of the researchers, as native speakers, was also considered.

4. Findings and results

Fattahi (2011) demonstrated that the underlying forms of the verbal endings are the ones that appear after consonants. Relying on the findings of that research, in this study, it is sufficient to examine their phonetic forms in this context. In the following examples, the endings are added to the verb stem [kæft] (meaning "fell"), where [kæf] is the root of the verb "to fall," and [t] is the suffix indicating past tense.

1. kæf-t- əm		4. kæf -t - im ~ kæf-t- imən	
FALL pst 1S	I fell.	FALL pst 1P	We fell.
2. kæf -t - i ~ kæf-t- id ~ kæf-t- idən		5. kæf -t - in	
FALL pst 2S	You fell.	FALL pst 2P	You fell.
3. kæf -t		6. kæf -t - ən	
FALL pst	He/She fell.	FALL pst 3P	They fell.

The following examples show the second-person singular and first-person plural forms of 4 verbs of several verbs that were identified in this study, where the possibility of using the phonetic form [i] as the second-person singular ending and [im] as the first-person plural ending has been lost, and in fact, the free variation between these forms and others has been restricted. The ungrammatical forms are marked with an asterisk.

7. xæn -i - d ~ xæn-i- dən		* xæn -i - i	
LAUGH pst 2S	You		
laughed.			
xæn -i - mən		* xæn -i - im	
LAUGH pst 1P	We		
laughed.			
8. bær -i - d ~ bær-i- dən		* bær -i - i	
CUT pst 2S	You cut.		
bær -i - mən		* bær -i - im	
CUT pst 1P	We cut.		
9. nas -i - d ~ nas-i- dən		* nas -i - i	
KNOW pst 2S	You		
knew.			
nas -i - mən		* nas -i - im	
KNOW pst 1P	We knew.		
10. daw -i - d ~ daw-i- dən		* daw -i - i	
RUN pst 2S	You ran.		
daw -i - mən		* daw -i - im	
RUN pst 1P	We ran.		
FALL pst 1S	I fell.	FALL pst 1P	We fell.

5. Discussion and conclusion

By examining the lack of complete freedom in alternating forms in the examples studied, it can be argued that, contrary to the views of Kager (2004) and Meyerhoff (2011), the lack of complete freedom in free variation is not necessarily due to social or functional language factors but rather due to grammatical constraints at the phonological level. One of the findings of this study, which confirms previous research such as Fattahi (2011), is that when the verb stem preceding the ending ends in the front high vowel [i], the initial vowel of the ending is deleted to resolve a "vowel hiatus." The deletion of the initial vowel of the ending in this phonetic context effectively leads to the phonetic merging of the second-person singular and third-person singular endings. These two endings, although underlyingly distinct, both undergo vowel deletion after [i].

The key point here is that vowel deletion, as a strategy to resolve vowel hiatus, is acceptable as long as it does not result in the complete deletion of the morpheme's phonetic form. One of the possible forms in the free variation of the second-person singular ending is the phonetic form [i], which is in free variation with [id] and [idən]. However, [i] can no longer be a valid form in the context after the past tense morpheme [i], because this form of the ending consists of only one vowel, and applying the deletion strategy would effectively eliminate the entire phonetic form of the ending. This would make the phonetic form of the second-person singular verb identical to that of the third-person singular verb, making communication difficult. Therefore, in the context after [i], the second-person singular ending, instead of having three alternating forms, only has two alternating forms: [d] and [dən]. In these two forms, even after applying the vowel deletion strategy to resolve vowel hiatus, there are still remaining elements that can represent the phonetic form of the verbal ending.

The general conclusion of this study suggests that free variations are not always completely free. Rather, in some cases, they are conditioned by phonetic factors – among other possible ones - restricting the use of certain forms to specific contexts. The findings of this study also show that free variation in the first-person plural ending is influenced by vowel deletion strategies to resolve the hiatus.

دوره ۴، شماره ۲، شماره پیاپی ۱۰، تابستان ۱۴۰۴، ص. ۱۳۳-۱۴۹

تأثیر بافت واجی بر گوناگونی آزاد: بررسی نمونه‌ای از شناسه‌ها در کردی کلهری

مهدی فتاحی^{۱*}، طاهره جعفری^۲

۱. استادیار گروه زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

m.fattahi@razi.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد گروه زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

taherehjafari7129@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی	در کردی کلهری، صورت کامل شناسه‌های دوم‌شخص مفرد و اول‌شخص جمع به توالی /ən/ ختم می‌شوند، که می‌تواند اختیاریاً حذف شود. با این حال، در شرایط آوایی خاصی، این امکان از بین رفته، و تنها صورت کامل شناسه‌ها دستوری تلقی می‌شود. مقاله حاضر ضمن بررسی این بافت آوایی، به تبیین دلایل حذف‌ناپذیری این بخش از این شناسه‌ها می‌پردازد. داده‌های این پژوهش، از بین ۱۵ گویشور کردی کلهری شهرستان اسلام‌آبادغرب جمع‌آوری شده است. نتایج بدست‌آمده نشان می‌دهد که همه این گویشوران در انتخاب صورت کامل شناسه‌های مذکور یا صورت‌های کوتاه‌شده آن‌ها مختارند، و تنها استثناء زمانی است که پیش از شناسه، ستاک فعلی به واکه [i] ختم شود. در این صورت، برای خلط‌نشدن شناسه اول‌شخص جمع /-imən/ با شناسه اول‌شخص مفرد /-im-، حذف توالی /ən/ مجاز نیست. همچنین، شناسه دوم‌شخص مفرد، با این‌که عموماً می‌تواند یکی از صورت‌های [i]، [id]، یا [idən] باشد، با قرارگرفتن پس از پسوند گذشته‌ساز /-i/، نمی‌تواند به صورت [i] ظاهر شود.
تاریخ وصول:	
۶ تیر ۱۴۰۳	
تاریخ پذیرش:	
۱ آذر ۱۴۰۳	
واژه‌های کلیدی:	
شناسه، گوناگونی آزاد، حذف، کردی کلهری	

استناد: فتاحی، مهدی، جعفری، طاهره (۱۴۰۲). «تأثیر بافت واجی بر گوناگونی آزاد: بررسی نمونه‌ای از شناسه‌ها در کردی کلهری».

پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد، ۴(۲)، ۱۳۳-۱۴۹.

ناشر: دانشگاه کردستان

حق مؤلف: نویسندگان

DOI: [10.22034/jls.2024.141616.1127](https://doi.org/10.22034/jls.2024.141616.1127)

۱. مقدمه

زبان به‌عنوان یک برساخته اجتماعی و به مانند دیگر نهادهای اجتماعی به‌طور مداوم در حال تغییر و تحول است و بنابراین، بحث تغییر و تحول در زبان از موضوعات مهم دانش زبان‌شناسی است (مدرسی، ۱۴۰۰). تغییر و تحول در زبان امری آهسته و پیوسته و در عین حال ناملموس است به‌طوری‌که همیشه در حال رخ‌دادن است بدون آنکه متوجه آن شویم؛ گوردون^۱ و دِورسون^۲ (۱۹۸۵) ناملموس بودن دگرگونی زبان را به رشد و تکامل روزبه‌روز یک کودک تشبیه می‌کنند. تحول و دگرگونی در زبان‌ها هیچ‌گاه موفق نمی‌شود، مگر وقتی که یک زبان بمیرد و گویشوران خود را از دست دهد. این دگرگونی‌ها در سطوح مختلف واژگانی، تلفظی، معنایی و دستوری رخ می‌دهند و هرگز بی‌دلیل و تصادفی اتفاق نمی‌افتند، بلکه هر کدام طبق قاعده و قانونی خاص، و از روی نیازهای زبان صورت می‌گیرند. دلایل اصلی دگرگونی زبان را می‌توان به دو دسته کلی دلایل خارجی، برون‌زبانی یا اجتماعی، و دلایل داخلی، درون‌زبانی یا زبان‌شناختی تقسیم کرد. همانطور که از نامش پیداست، تغییرات برون‌زبانی یا اجتماعی تابع تغییراتی هستند که در اجتماع رخ می‌دهند و تحت تأثیر آن‌ها ایجاد می‌شوند، اما تغییرات درون‌زبانی دلایل زبان‌شناختی دارند و عمدتاً حاصل تمایل طبیعی انسان به کم‌کوشی و همچنین آسان‌تر کردن درک و تولید زبان است. در اینکه تشخیص دگرگونی‌های زبانی امری تقریباً دشوار و ناملموس می‌باشد شکی وجود ندارد، اما گاهی نشانه‌های اندکی می‌توان درون زبان‌ها یافت که حکایت از تحول آن‌ها دارند. یکی از این سرنخ‌ها وجود گوناگونی‌های آزاد است. یسنن (۲۰۰۴) در تعریف گوناگونی آزاد بیان می‌کند که گاهی دو صورت آوایی متفاوت که البته شباهت‌هایی نیز به هم دارند، در یک بافت یکسان و به جای یکدیگر به‌کار می‌روند، بدون آنکه تمایز معنایی ایجاد کنند. گوناگونی آزاد در نتیجه تحول زبان به‌وجود می‌آید و وجود آن در هر گونه زبانی به‌معنای این است که گونه مورد بررسی در راه پیمودن و تکمیل مراحل دگرگونی است. چنانچه پیشتر بیان شد، دگرگونی زبان امری آهسته و کند است و به همین دلیل دو یا چند صورت که در گوناگونی آزاد نسبت به یکدیگر قرار دارند می‌توانند دهه‌ها و حتی سده‌ها به همزیستی در کنار هم ادامه دهند و تا زمانی که سیر تحول زبان یکی از صورت‌ها را بر صورت‌های دیگر غالب نکند، می‌توانند بدون هیچ ایرادی در بافت هدف به‌جای یکدیگر به‌کار روند. فتاحی (۱۴۰۱) صورت‌های [tja] و [tjar] را ترکیب‌هایی از پیشوند استمراری و ستاک‌های فعلی «آمدن» و «آوردن» در کردی کلهری معرفی می‌کند. خوشه همخوانی آغازین این دو ستاک هر کدام در نتیجه همگونی، به سه صورت [tj], [tʃ], [tʃ] و آزادانه تلفظ می‌شوند، بدون آنکه تلفظ هر کدام از این دو تکواژ با یکی از این سه خوشه همخوانی تمایز معنایی ایجاد کند. به‌عبارتی، گویشور در انتخاب یکی از این سه حالت برای تلفظ این دو ستاک مختار است.

^۱E. Gordon^۲T. Deverson

صورت‌های آوایی و مشخصات آوایی پاره‌گفتارهایی که از اهالی زبان شنیده می‌شود، ممکن است همان صورت‌هایی نباشند که در سطح صرف تولید شده‌اند. به عنوان مثال، در گفتار سریع در زبان فارسی، در واژه «عنوان» برخلاف آنچه که ممکن است گویشوران تصور کنند، هیچگونه همخوان خیشومی با جایگاه لثوی تولید نمی‌شود، بلکه این همخوان خیشومی، بسته به بافت آوایی، تحت تاثیر آواهای مجاور خود قرار می‌گیرد، و مثلاً در این نمونه، همخوان خیشومی تحت تأثیر همخوان لبی-دندانی پس از خود، جایگاه تولید مشابهی را می‌پذیرد و به شکل [onjvan] تولید می‌شود. این درحالی است که در سطح صرف، این همخوان خیشومی جایگاهی لثوی دارد، و صورت زیربنایی این واژه به شکل /onvan/ است. به عنوان نمونه‌ای دیگر از عدم تطابق صورت نهایی سطح صرف با صورت آوایی، می‌توان فعل «هست» را در سطح آوایی مورد توجه قرار داد. در سطح آوایی، این واژه ممکن است با همخوان انسدادی پایانی یا بدون آن ظاهر شود («هست» درمقابل «هس»). اما آنچه که در سطح صرف تولید می‌شود یقیناً صورتی است که این همخوان انسدادی را در خود دارد. به عنوان شاهدی بر این مدعی، می‌توان به این صورت فعلی یک شناسه، مثلاً «-یم» را اضافه کرد و دید که چگونه صورت به‌دست‌آمده در شکل کامل خود و با حضور همخوان انسدادی دندانی ظاهر خواهد شد، و حذف همخوان انسدادی دندانی پایانی آن به ایجاد صورت بدساخت *«هسیم» منجر می‌شود.

از حذف اختیاری همخوان انسدادی دندانی پایانی در واژه «هست» در زبان فارسی، و حفظ آن در صورت فعلی «هستیم» می‌توان به دو نتیجه رسید. نخست اینکه صورت اصلی این واژه، یا همان بازنمایی زیربنایی آن، قطعاً صورتی با همخوان انسدادی دندانی پایانی است. دوم آنکه با توجه به اختیاری بودن حذف این همخوان در صورت فعلی «هست»، در عمل، عده‌ای از گویشوران این واژه را آزادانه به شکل «هست» و عده‌ای دیگر، آن را به شکل «هس» تولید می‌کنند بی‌آنکه هیچکدام از این دو صورت نادرستی باشد.

یک گوناگونی آزاد مشابه آنچه در فارسی در مورد فعل «هست» آمد در کردی کلهری رخ می‌دهد. در این گویش از زبان کردی، شناسه‌های فعلی اول‌شخص جمع و دوم‌شخص مفرد می‌توانند به شکل صورت کامل خود یا با بخشی محذوف ظاهر شوند، و گوناگونی میان صورت کامل و صورت کوتاه‌شده این شناسه‌ها از نوع آزاد است. با این حال، با بررسی بیشتر داده‌های این گونه از زبان کردی، به نظر می‌رسد که در برخی از بافت‌های آوایی، چنین گوناگونی‌ای دیگر آزاد نیست، و شناسه حتماً باید به شکل کامل ظاهر شود. مقاله حاضر در تلاش است که ضمن معرفی گوناگونی آزاد در صورت‌های آوایی شناسه‌های اول‌شخص جمع و دوم‌شخص مفرد، بافت و عاملی را که منجر به از بین رفتن آزادی این گوناگونی می‌شود معرفی کند و تعیین نماید که از بین گوناگونی‌های آزاد، کدام یک در صورت تکمیل مراحل تحوّل و دگرگونی زنده خواهد ماند و به کاربرد خود به‌عنوان صورت منتخب و نهایی ادامه خواهد داد.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های داخلی و خارجی متعددی در زمینه بررسی گوناگونی‌های آزاد زبانی در صورت‌های فعلی و اژگانی به انجام رسیده است. لافریر^۱ (۱۹۷۹) متغیر قومیت را در ایجاد گوناگونی‌ها و تحول‌های واجی گویش بوستون مطالعه می‌کند. یکی از نمونه‌های مورد بررسی در این گویش واژه «forty» می‌باشد. گویشوران سه گروه قومی ایرلندی، ایتالیایی و یهودی تفاوت‌های نظام‌مندی در کاربرد سبکی و در زمانی متغیرها نشان دادند. تفاوت‌های مشاهده‌شده مرتبط با یک مدل سه‌مرحله‌ای از تغییر و تحول براساس دو متغیر «قومیت» و در وهله دوم «آموزش» بودند. با این حال، فاکتور «جبر فرهنگی» نیز لازم بود تا تبیین کند چرا مدل مورد بررسی ممکن است ارزیابی‌های مختلفی از خود نشان دهد. نتایج نشان می‌دهد که عامل «خانواده» در مقایسه با «گروه همسالان» تأثیر بیشتری بر توسعه سیستم‌های واجی در این گویش دارد. بنابر واینریش^۲ و همکاران (۱۹۶۸)، گوناگونی زبانی می‌تواند امری ناهمگن باشد؛ به این معنا که تمام فاکتورهای زبانی و اجتماعی در این گوناگونی تأثیرگذار هستند، اما به نظر می‌رسد میزان عملکرد و تأثیرگذاری این فاکتورها به‌طور دقیق محاسبه نشده باشد. به همین منظور برنشتاین^۳ (۱۹۹۳) در پژوهش خود با عنوان «محاسبه دلایل اجتماعی گوناگونی واجی در تگزاس» به محاسبه اثرات تنوع‌های منطقه‌ای، اجتماعی و اقتصادی بر گوناگونی‌های واجی در تگزاس می‌پردازد و میزان اثربخشی هر کدام از متغیرها را در ایجاد این دگرگونی‌ها مشخص می‌نماید. مُمپتان^۴ (۲۰۰۸) گوناگونی واجی در زبان انگلیسی را به‌شیوه‌ای تجربی مطالعه می‌کند. در این پژوهش نتایج حاصل از مطالعه‌ای پیکره‌بنیان از تعداد ۱۰ واژه دارای گوناگونی آزاد در ویژگی‌های آوایی و تکیه‌ای بررسی شده‌اند. داده‌های پژوهش از آرشیو اخبار وب‌سایت آموزش انگلیسی بی‌بی‌سی استخراج شده‌اند. پژوهش‌های متعددی در زمینه معرفی صورت‌های فعلی در کردی کله‌ری نیز به انجام رسیده است، و با مطالعه آن‌ها می‌توان به وضعیت شناسه‌ها و خصوصاً شناسه‌های مورد مطالعه این پژوهش پی برد. فتاحی (۱۳۹۰) در پژوهش خود به مطالعه فرآیندهای صرفی-واجی حاکم بر کردی کله‌ری می‌پردازد. به منظور کشف این فرآیندها، نخست صورت‌های متناوب تکواژها مورد بررسی قرار گرفته و صورت زیربنایی هر تکواژ مشخص می‌شود. وی در بخش مربوط به شناسه‌های فعلی اول شخص جمع، صرفاً صورت /-im/ را به‌عنوان صورت زیربنایی معرفی می‌کند، و از گوناگونی آزادی که این صورت با [imən] دارد سخنی به میان نمی‌آورد. با این حال، در این پژوهش به حذف واکه نخست این شناسه پس از پسوند گذشته‌ساز /-i/ اشاره شده، و صورت آوایی [-m] به‌عنوان یکی از صورت‌های متناوب این شناسه معرفی شده است. اگرچه در پژوهش مذکور، به آزاد بودن تناوب [id] و [i] به‌عنوان صورت‌های آوایی شناسه دوم شخص مفرد اشاره شده، اما از صورت [idən] که در گوناگونی آزاد با

¹M. Laferriere

²U. Weinreich

³C. Bernstein

⁴J. A. Mompean

این دو صورت است، سخنی به میان نیامده است. بنابراین پژوهش، حذف واکه آغازین این شناسه پس از پسوند گذشته‌ساز /-i/ نیز در مورد شناسهٔ دوم شخص مفرد رخ می‌دهد. در پژوهشی دیگر و با داده‌هایی مشابه با کردی کلهری، بامشادی و بامشادی (۱۳۹۳) به بررسی پیشوندها و پسوندهای تصریفی فعلی در کردی گورانی می‌پردازند. اگرچه این پژوهش صرفاً بر شناسه‌ها متمرکز نیست، اما از طریق داده‌های مربوط به شناسه‌های فعلی معرفی شده در آن - به‌عنوان یک طبقه از پسوندهای تصریفی - گوناگونی آزاد در شناسه‌های دوم شخص مفرد و اول شخص جمع مشخص گردیده است. در این میان، تنها تفاوت این صورت‌ها با شناسه‌های کردی کلهری، بی‌واک بودن همخوان انسدادی دوم شخص مفرد است - [itən] در گورانی در مقابل [idən] در کلهری. از پژوهش‌های دیگری که به تحلیل داده‌های مرتبط با مقاله حاضر پرداخته‌اند، می‌توان به پژوهش دهقان و بدخشان (۱۳۹۸) اشاره کرد، که به تصریف فعل و مقوله‌های آن در کردی کلهری اختصاص دارد. در این پژوهش نیز همچون مطالعه فتاحی (۱۳۹۰)، اگرچه حذف واکه آغازین شناسه مطرح شده است، اما از گوناگونی آزادی که در دو شناسهٔ دوم شخص مفرد و اول شخص جمع وجود دارد صحبتی به میان نیامده است. از آثار متأخر در این زمینه، می‌توان به مطالعه آزادی (۱۴۰۱) اشاره کرد. این پژوهش به بررسی وجه فعل در گویش‌های کردی فیلی و کردی کلهری اختصاص داشته، و داده‌ها و تحلیل‌های آن از وجود گوناگونی آزاد در صورت‌های آوایی شناسه‌های دوم شخص جمع و اول شخص مفرد حکایت دارد.

پژوهش حاضر اگرچه از جهات زیادی به مطالعات فوق شبیه است، اما مسأله‌ای را مطرح می‌کند که در هیچ‌یک از آن‌ها مورد بررسی قرار نگرفته است. تا جایی که نگارندگان این مقاله اطلاع دارند در هیچ‌کدام از پژوهش‌های پیشین، از شرایط و عوامل محدودکنندهٔ گوناگونی آزاد میان شناسه‌ها در کردی کلهری، تحلیل مستقیمی ارائه نشده است.

۳. روش پژوهش

داده‌های مطالعه حاضر از طریق مصاحبه با ۱۵ گویشور کردی کلهری ساکن شهرستان اسلام‌آبادغرب به‌دست آمده است. این افراد همگی متولد و بزرگ‌شدهٔ این شهر بوده، و ۵۰ الی ۷۵ سال سن داشتند، و متشکل از ۷ نفر زن و ۸ نفر مرد بودند. جلسات مصاحبه به شکل انفرادی برگزار شد، و استخراج داده‌ها با کمک پرسشنامهٔ اطلس زبان‌های ایران (طاهری اردلی و همکاران، ۱۴۰۰) انجام پذیرفت. جلسات به شکل همزمان با دستگاه ضبط صدا، ضبط شده، و داده‌های بدست‌آمده پس از اتمام مصاحبه‌ها، آوانگاری، و سپس واج‌نگاری شده، و صورت‌های متناوب و داده‌های مرتبط با پژوهش حاضر از میان آن‌ها استخراج شدند. برای انجام این پژوهش، علاوه بر کار میدانی، شمّ زبانی پژوهشگران نیز مدنظر قرار گرفته است.

۴. یافته‌ها

هدف اصلی در این مقاله بررسی همهٔ تناوب‌های مشروط واجی^۱ (Haspelmath and Sims, 2010:25) شناسه‌ها نیست. طبیعتاً، ممکن است شناسه‌ها در بافت‌های مختلف آوایی، به شکل صورت‌های آوایی متفاوتی ظاهر شوند. آنچه که در این مطالعه مدّ نظر قرار دارد بررسی وضعیت آزاد یا غیرآزاد بودن تناوب میان شناسه‌ها در کردی کلهری و دلایل آن است. بدین منظور، نخست، صورت کامل شناسه‌ها معرفی شده، سپس صورت آوایی همان شناسه‌ها در بافت پس از واکهٔ یا تکواژ گذشته‌ساز /i/ مورد بررسی قرار می‌گیرند.

فتاحی (۱۳۹۰) در پژوهش خود به شکل مفصل به تناوب‌های آوایی تکواژهای کردی کلهری پرداخته، و پس از کشف صورت‌های زیربنایی، نشان داده که صورت زیربنایی شناسه‌ها همان‌هایی هستند که پس از همخوان ظاهر می‌شوند. با اتکا بر یافته‌های پژوهش مذکور، در اینجا برای معرفی این دسته از پسوندهای تصریفی در کردی کلهری، کافی است صورت‌های آوایی آن‌ها را در این بافت بررسی کرد. در نمونه‌های زیر، شناسه‌ها به ستاک فعلی [kæft] (افتاد) اضافه شده، که در آن، [kæf] ریشهٔ فعل «افتادن» و [t] پسوند نشان‌دهندهٔ زمان گذشته است.

1. kæf-t-əm	ام گ افتادن	«افتادم»	4. kæf-t -im ~ kæf-t-imən	اج گ افتادن	«افتادیم»
2. kæf-t -i ~ kæf-t-id ~ kæf-t-idən	دم گ افتادن	«افتادی»	5. kæf-t -in	دج گ افتادن	«افتادید»
3. kæf-t	گ افتادن	«افتاد»	6. kæf-t -ən	سج گ افتادن	«افتادند»

ام = اول شخص مفرد / دم = دوم شخص مفرد / اج = اول شخص جمع / دج = دوم شخص جمع
/ سج = سوم شخص جمع / گ = گذشته

از نمونه‌های شمارهٔ ۱-۶ می‌توان دریافت که شناسهٔ سوم شخص مفرد صفر است، و در دو شناسهٔ دوم شخص مفرد و اول شخص جمع گوناگونی آزاد دیده می‌شود. حال می‌توان وضعیت همین شناسه‌ها را این بار با پایهٔ مختوم به واکهٔ /i/ مقایسه کرد. در نمونه‌های ۷-۱۲، شناسه‌ها به پایهٔ فعلی [kæni] (کند) اضافه شده‌اند، که در آن، [kæn] ریشهٔ فعل «کندن» و واکهٔ [i] تکواژ نشان‌دهندهٔ زمان گذشته است.

7. kæn-i-m	ام گ کندن	«کندم»	10. kæn -i -mən	اج گ کندن	«کندیم»
8. kæn -i -d ~ kæn-i-dən	دم گ کندن	«کندی»	11. kæn -i -n	دج گ کندن	«کندید»

¹phonological conditioning

9. kæn-i

گ کندن

«کند»

12. kæn -i -n

س ج گ کندن

«کندند»

با مقایسه نمونه‌های ۱-۳ با نمونه‌های ۴-۶ می‌توان چند تفاوت را مشاهده کرد. نخست آنکه با قرار گرفتن پسوند نشان‌دهنده زمان گذشته (واکه [i]) پیش از شناسه‌ها، واکه‌های آغازین شناسه‌ها همگی حذف می‌شوند. دوم اینکه با این حذف شناسه دوم شخص جمع و سوم شخص جمع صورت آوایی یکسانی را می‌پذیرند؛ و بالأخره نکته سوم و مهم‌ترین نکته این که یکی از صورت‌های ممکن از گوناگونی‌های آزاد شناسه‌های دوم شخص مفرد و اول شخص جمع از بین می‌رود، تا جایی که در شناسه اول شخص جمع، دیگر گوناگونی آزادی دیده نمی‌شود، و تنها صورت ممکن که گویشوران به کار می‌برند، صورت فعلی با شناسه [mən] است.

در گُردی کلهری، این اتفاق، صرفاً به فعل «کندن» محدود نمی‌شود، و در مورد تمام افعالی که ستاک گذشته آن‌ها با پسوند -i ساخته می‌شود، صادق است. نمونه‌هایی زیر صورت دوم شخص مفرد و اول شخص جمع چند فعل دیگر را نشان می‌دهد که در آن‌ها امکان استفاده از صورت آوایی [i] به عنوان شناسه دوم شخص مفرد و صورت آوایی [im] به عنوان شناسه اول شخص جمع از بین رفته، و در واقع آزاد بودن گوناگونی آن‌ها با صورت‌های دیگر محدود شده است. این صورت‌های ناستوری با علامت ستاره مشخص شده‌اند.

10. xæn -i -d ~ xæn-i-dæn

دم گ خندیدن

«خندیدی»

* xæn -i -i

xæn -i -mæn

اج گ خندیدن

«خندیدیم»

* xæn -i -im

11. bær -i -d ~ bær-i-dæn

دم گ بریدن

«بریدی»

* bær -i -i

bær -i -mæn

اج گ بریدن

«بریدیم»

* bær -i -im

12. nas -i -d ~ nas-i-dæn

دم گ شناختن

«شناختی»

* nas -i -i

nas -i -mæn

اج گ شناختن

«شناختیم»

* nas -i -im

13. daw -i -d ~ daw-i-dæn

دم گ دویدن

«دویدی»

* daw -i -i

daw -i -mæn

اج گ دویدن

«دویدیم»

* daw -i -im

14. dæz -i -d ~ dæz-i-dæn

* dæz -i -i

تأثیر بافت واجی بر گوناگونی آزاد ...

- «دزدیدی» دم گ دزدیدن
 * dɒz -i -im dɒz -i -mən
 اج گ دزدیدن
 «دزدیدیم»
15. xwæn -i -d ~ xwæn-i- * xwæn -i -i
 dən
 دم گ خواندن
 «خواندی»
 * xwæn -i -im xwæn -i -mən
 اج گ خواندن
 «خواندیم»
16. tʃər -i -d ~ tʃər-i-dən * tʃər -i -i
 «صدا» دم گ صدازدن
 «زدی»
 * tʃər -i -im tʃər -i -mən
 «صدا» اج گ صدازدن
 «زدیم»
17. dər -i -d ~ dər-i-dən * dər -i -i
 دم گ دریدن
 «دریدی/پاره کردی»
 * dər -i -im dər -i -mən
 اج گ دریدن
 «دریدیم/پاره کردیم»

۵. بحث و بررسی

مطالعه و بررسی پدیده گوناگونی آزاد در بین صورت‌های زبانی را می‌توان عمدتاً در میان زبان‌شناسان اجتماعی و زبان‌شناسان نظری مشاهده کرد. به عنوان نمونه، میرهوف^۱ (۲۰۱۱) با نگاهی اجتماعی-زبانی به این پدیده معتقد است که عامل به‌وجودآورنده و در عین حال محدودکننده در آزادی گوناگونی صورت‌ها، عمدتاً عوامل اجتماعی و محیطی همچون رسمی یا غیررسمی بودن بافت یا جنسیت و طبقه اجتماعی است. وی تأثیر عوامل غیرزبانی در ترجیح یک صورت بر دیگری را تا جایی می‌داند که معتقد است «آزاد» بودن این پدیده را باید محل تردید دانست. به عنوان مثالی از تأثیر عوامل غیرزبانی بر محدودیت «آزادی» در گوناگونی آزاد، می‌توان شناسه سوم‌شخص مفرد در گونه گفتاری زبان فارسی را اجمالاً مورد بررسی قرار داد؛ در گونه گفتاری زبان فارسی، با این که صورت‌های فعلی «رفت» و

¹M. Meyerhoff

«رفتیش» در گوناگونی آزاد قرار دارند - که این گوناگونی در واقع حاصل گوناگونی آزاد تکواژ صفر و صورت «یش» به عنوان شناسه سوم‌شخص مفرد است - اما در بافت رسمی، صورت «رفتیش» شناس کمتری نسبت به صورت «رفت» دارد.

تأثیر عوامل غیرزبانی بر آزاد بودن پدیده گوناگونی آزاد تا آن‌جا پررنگ می‌شود که کاخر^۱ (۲۰۰۴) معتقد است که آزادی یا محدودیت این نوع گوناگونی تحت کنترل دستور زبان نیست، بلکه متغیرهای اجتماعی زبان (همچون جنسیت، سن، و طبقه اجتماعی) و متغیرهای مرتبط با کنش (همچون سرعت یا سبک گفتار یک فرد) تنها عوامل دخیل در کنترل آزادی این پدیده است.

با این حال، برخلاف آرای کاخر (۲۰۰۴) و میرهوف (۲۰۱۱)، عدم آزادی کامل در گوناگونی آزاد در نمونه مورد بررسی در بخش قبل، نه بخاطر عوامل اجتماعی زبان یا متغیرهای کنشی، بلکه بخاطر محدودیت‌های حاکم بر دستور زبان در سطح واج‌شناسی است. یکی از یافته‌های مطالعه حاضر، که تأییدی است بر یافته پژوهش‌های پیشین همچون فتاحی (۱۳۹۰)، این است که هنگامی که پایه فعلی ماقبل شناسه به واکه افزاشته پیشین [i] ختم می‌شود، واکه نخست شناسه‌ها از بین می‌رود. رسیدن این واکه به واکه شناسه وضعیتی را به وجود می‌آورد که به «التقای واکه‌ها»^۲ مشهور است. کاسالی^۳ (2011) ضمن معرفی حالات مختلف التقای واکه‌ها، یکی از شایع‌ترین راهکارهای رفع التقای واکه در زبان‌های مختلف را حذف یکی از دو واکه عنوان می‌کند، و حذفی که در نمونه‌های کردی مورد بررسی در این مقاله رخ می‌دهد نتیجه یکی از شایع‌ترین راهکارهای رفع التقای واکه‌هاست. حذف واکه نخست شناسه در این بافت آوایی در عمل منجر به یکسان شدن صورت آوایی شناسه‌های دوم‌شخص جمع و سوم‌شخص جمع شده است. این دو شناسه، در صورت زیربنایی، دارای واکه‌های متفاوتی هستند، اما در جایگاه پس از واکه [i]، هر دو حذف می‌شوند.

نکته مهم در این میان، این است که مقایسه نمونه شماره ۲ با نمونه شماره ۸ (شناسه دوم‌شخص مفرد) نشان می‌دهد که راهکار حذف برای رفع التقای واکه‌ها تا جایی راهکاری مطلوب است که منجر به حذف کامل صورت آوایی تکواژ نشود. همانطور که از نمونه شماره ۲ پیداست، یکی از صورت‌های ممکن در گوناگونی آزاد شناسه دوم‌شخص مفرد، صورت آوایی [i] است که با دو صورت [id] و [idən] در گوناگونی آزاد قرار دارد. با این حال، صورت [i] دیگر نمی‌تواند یکی از صورت‌های ممکن در جایگاه پس از تکواژ گذشته‌ساز [i] باشد چراکه این صورت از شناسه صرفاً از یک واکه تشکیل شده و پس از اعمال راهکار حذف برای رفع التقای واکه‌ها، عملاً کل صورت آوایی شناسه از بین می‌رود، و از بین رفتن آن عملاً صورت آوایی فعل دوم‌شخص مفرد را با صورت آوایی فعل سوم‌شخص مفرد یکسان می‌کند، و این امر تفکیک بین این دو را از بین برده و ارتباط را دشوار می‌کند.

¹Kager

²vowel hiatus

³R. F. Casali

به همین دلیل، شناسهٔ دوم شخص مفرد در جایگاه پس از واکهٔ [i] به جای سه صورت متناوب، صرفاً دارای دو صورت متناوب [d] و [dən] خواهد بود. در این دو صورت، ضمن اعمال راهکار حذف واکهٔ /i/ آغازین شناسه جهت رفع التقای واکه‌ها، هنوز از صورت آوایی شناسه عناصری باقی مانده است.

ع نتیجه‌گیری

نتیجه‌ای کلی که از انجام این پژوهش به دست می‌آید حاکی از آن است که حتی گوناگونی‌های آزاد همیشه آزاد نیستند، بلکه گاهی مشروط بر شرایط معنایی و آوایی تنها کاربرد یک صورت آن‌ها دستوری می‌باشد. در این راستا یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهند که گوناگونی آزاد در شناسهٔ اول شخص جمع نیز تحت تأثیر راهکار حذف واکه قرار می‌گیرد. هنگامی که این شناسه به پایهٔ فعلی مختوم به همخوان اضافه می‌شود، صورت‌های [imən] و [im] در یک گوناگونی آزاد می‌توانند به کار روند، اما هنگامی که قرار گرفتن این شناسه پس از پسوند گذشته‌ساز [i] موجب شکل‌گیری التقای واکه‌ها شده، و برای رفع آن، راهکار حذف واکهٔ شناسه اتخاذ می‌شود، صورت [im] باید به شکل [m] ظاهر شود. در این حالت، اگرچه کل شناسه از بین نرفته است، اما صورت به دست آمده درست شبیه شناسهٔ اول شخص مفرد می‌شود. به همین سبب، گویشوران کردی کلهری، برای پرهیز از ابهام در انتقال و ادراک صورت فعلی، صرفاً صورت [mən] را به کار می‌برند، چراکه یکسان شدن دو صورت آوایی فعل ممکن است باعث خلط معنا شود. نمونه‌های ۱۱ و ۱۲، که به صورت‌های فعلی دوم شخص جمع و سوم شخص جمع اختصاص دارند، به ترتیب دارای شناسه با واکهٔ آغازین [i] و [e] محذوف هستند، و همین منجر به تولید صورت‌های آوایی یکسان شده است، و با توجه به این که این دو شناسه صورت متناوب آزاد دیگری ندارند، به ناچار این وضعیت شکل گرفته است. این درحالی است که در شناسهٔ اول شخص جمع، وجود دو صورت آزاد [im] و [imən]، این امکان را به گویشور می‌دهد که با انتخاب صورت کامل، از یکسان شدن صورت‌های فعلی پس از حذف واکهٔ آغازین شناسه اجتناب شود. با وجود نتایج صحیح به دست آمده تاکنون، هنوز تکلیف این پرسش تعیین نشده است که در نهایت از بین گوناگونی‌های آزاد، کدام یک در صورت تکمیل مراحل تحول و دگرگونی زنده خواهد ماند، و به کاربرد خود به عنوان صورت منتخب و نهایی ادامه خواهد داد؛ اینکه آیا از بین دو صورت آزاد [im] و [imən]، با وجود ایجاد خلط معنایی بین اول شخص مفرد و اول شخص جمع در بافت پس از واکهٔ [i]، کم‌کوشی زبانی و راحتی در درک و تلفظ منجر به بقای صورت [im] می‌شود؟ یا اینکه صورت کامل [imən] در همهٔ بافت‌های زبانی، حتی بافت‌هایی که با کوتاه‌تر شدن آن مشکلی در انتقال معنا ایجاد نمی‌شود باقی خواهد ماند؟ براساس مثال‌ها و داده‌های مطرح شده، معقول به نظر می‌رسد که صورت کامل [imən] در بافت بعد از واکهٔ گذشته‌ساز [i]، به عنوان یک بازماندهٔ تاریخی از صورت کامل و برای جلوگیری از خلط معنا به کاربرد خود ادامه دهد، و در بقیهٔ بافت‌های آوایی، کم‌کوشی زبانی صورت کوتاه‌شدهٔ [im] را نگه دارد. درست مانند اتفاقی که برای واژه‌های «پرنندگان»، «نیاکان» و امثال آن‌ها در زبان فارسی افتاده است؛ بنابر شقاقی (۱۳۹۳) در زبان فارسی به واژگانی بر

می‌خوریم که صورت بسیط آن‌ها در گذشته به همخوان‌های اکنون محذوف /k/ و /g/ می‌شده‌است، که در حالت غیربسیط و برای جلوگیری از پدیده‌های نشاننداری چون التقای واکه‌ها و به طور کلی راحت‌تر نمودن تلفظ، شاهد بازگشت این همخوان‌ها به جایگاه اولیه آن‌ها هستیم. برای نمونه در صورت‌های جمع واژگانی چون «زنده» و «نیا»، یعنی «زندگان» و «نیاکان»، شاهد بازگشت و تلفظ همخوان‌های محذوف هستیم تا از برخورد دو واکه اجتناب شود. نمونه‌هایی دیگر از چنین تحوّل‌های تاریخی بر صورت واژگان و افعال، که براساس بعضی اولویت‌های زبانی خنثی می‌شوند را در زبان‌های انگلیسی و فرانسه مشاهده می‌کنیم. بنابر یینسن (2004)، در زبان فرانسه همخوان‌های پایانی واژه در بافت پایانی جمله و یا قبل از واژه‌هایی با همخوان آغازین تلفظ نمی‌گردند، اما در بافت پیش از واکه ابقا و تلفظ می‌شوند. بررسی واژه فرانسوی "petit" به معنای «کوچک»، وضعیت همخوان پایانی را در سه بافت مذکور روشن می‌کند. آوانگاری‌های [pə'ti gaʁ'sɔ̃], [pə'ti æ'mi] و [il ε pə'ti] قاعده کلی یادشده درباره همخوان‌های فرانسوی را تصدیق می‌کنند؛ زیرا همانطور که بیان شد، همخوان‌ها در بافت پایان واژه و قبل از همخوان تلفظ نمی‌شوند ولی پیش از واکه تلفظ می‌شوند. اتفاقی مشابه برای همخوان /I/ در گونه بریتانیایی زبان انگلیسی رخ می‌دهد. این همخوان تنها در صورتی تلفظ می‌شود که بعد از آن واکه قرار بگیرد. این قاعده به حدی صدق می‌کند که در واژه‌هایی که به همخوان /I/ ختم نمی‌شوند نیز، به قیاس از این قاعده چنین همخوانی بین دو واکه درج می‌شود، یینسن (2004). هدف از مثال‌های اخیر این بود که مشخص گردد در زبان به اقتضای بافت و بنابر دلایل زبانی و غیرزبانی، گاهی تغییراتی در صورت‌های آوایی به وجود می‌آید تا از بروز مشکلاتی چون خلط و شباهت معنایی، سختی در تلفظ و درک گفتار و مسائلی اینچنین اجتناب شود و امر ارتباط به آسان‌ترین شیوه ممکن برقرار گردد. بر این اساس گوناگونی آزاد در صورت شناسه‌های کردی کلهری نیز بنابر چنین دلایلی، در بافت‌های بررسی‌شده آزادی خود را از دست می‌دهند و مثال‌های اخیر از فارسی، فرانسوی و انگلیسی به خوبی نشان می‌دهند که شناسه‌های یادشده در کردی کلهری به سرگذشتی مشابه دچار شده‌اند. بنابراین، نتیجه کلی پژوهش حاضر را می‌توان چنین دانست که آزادی در گوناگونی شناسه‌های اول شخص مفرد و اول شخص جمع در بافت پس از تکواژ گذشته‌ساز [i] در کردی کلهری به یک مورد محدود می‌شود، و همان یک مورد دستورمند و صحیح است.

منابع فارسی

- آزادی، سکیته (۱۴۰۱). «مقایسه وجه فعل در گویش‌های کردی فیلی و کردی کلهری از گویش‌های کردی جنوبی». *ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین*، ۱۲(۲). ۱-۲۸.
- بامشادی، پارسا، بامشادی، جواد (۱۳۹۳). «مقایسه پسوندها و پیشوندهای تصریفی فعل در کردی گورانی و فارسی معیار». *زبان و زبان‌شناسی*، ۱۰(۱۹). ۱۰۱-۱۲۰.

دهقان، مسعود، بدخشان، ابراهیم (۱۳۹۸). «تصرف فعل و مقوله‌های آن در کُردی کلهری براساس صرف زایشی باور». *پژوهشنامه ادبیات کردی*، ۵(۸)، ۱۰۷-۱۲۴.

شقایق، ویدا (۱۳۹۳). *مبانی صرف*. تهران: سمت

طاهری اردلی، مرتضی، آنونبی، اریک و همکاران (۱۴۰۰). «اطلس برخط زبان‌های ایران: طراحی، روش‌شناسی و نتایج اولیه. *جستارهای زبانی*، ۱۲(۱۲)، ۲۳۱-۲۹۱.

فتاحی، مهدی. (۱۳۹۰). *فرآیندهای صرفی-واجی در کُردی کلهری*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد زبان‌شناسی همگانی. دانشگاه علامه طباطبایی.

فتاحی، مهدی (۱۴۰۱). بررسی بقایای صورت آوایی تکواژ صفر پیشوند استمراری در کُردی کلهری: رویکردی تطبیقی و درون‌زبانی. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی*، ۷(۱۲)، ۱۱۳-۱۲۲.

مدرسی، یحیی (۱۴۰۰). *درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

References

- Azadi, S. (2021). Comparison of the Verb Part in Dialect of "Feili Kurdish" and "Kalhori Kurdish" of Southern Kurdish Dialects. *Journal of Iranian Regional Languages and Literature*, 12(2), 1-28. [In Persian]
- Bamshadi, P., & Bamshadi, J. (2014). A Comparative Analysis of Inflectional Suffixes and Prefixes of the Verbs in Gurani Kurdish and Standard Persian. *Language and Linguistics*, 10(19), 101-120. [In Persian]
- Bernstein, C. (1993). Measuring social causes of phonological variation in Texas. *American Speech*, 68(3), 227-240.
- Casali, R.F. (2011). *Hiatus Resolution*. In *The Blackwell Companion to Phonology* (eds M. Oostendorp, C.J. Ewen, E. Hume and K. Rice). <https://doi.org/10.1002/9781444335262.wbctp0061>.
- Dehghan, M., & Badakhshan, E. (2020). The Inflection of Verb and its Categories in Kalhori Kurdish from Bauer's Generative Morphology Perspective. *Journal of Kurdish Literature*, 5(2), 107-124. doi: 10.34785/J013.2020.697. [In Persian]
- Fattahi, M. (2011). *Morpho-phonological Processes in Kalhori Kurdish*. Unpublished MA Thesis. Allameh Tabataba'ee University [In Persian].
- Fattahi, M. (2023). The Investigation of the Progressive Prefix Relict in Kalhori Kurdish: A Comparative and Intralingual Approach. *Journal of Iranian Dialects & Linguistics*, 7(2), 113-122. [In Persian]

- Gordon, E., & Deverson, T. (1985). *New Zealand English: an introduction to New Zealand speech and usage*. Heinemann.
- Haspelmath, M. and Sims, A. D. (2010). *Understanding Morphology*. Hodder Education.
- Jensen, J. T. (2004). *Principles of Generative Phonology: an Introduction*. John Benjamins B.V.
- Kager, René. *Optimality Theory*. Cambridge University Press, 2004.
- Laferriere, M. (1979). Ethnicity in Phonological Variation and Change. *Language*, 55(3), 603–617. <https://doi.org/10.2307/413319>
- Meyerhoff, Miriam (2011). *Introducing Sociolinguistics (2 ed.)*. Routledge. p. 12
- Modarresi, Y (2021). *An Introduction to Sociolinguistics*. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Mompean, J. A. (2008). Phonological free variation in English: an empirical study. In *ExLing* (pp. 169-172).
- Shaghghi, V. (2014). *An Introduction to Morphology*. Tehran: Samt. (In Persian)
- Taheri-Ardali, M., Anonby, E., & et al., (2021). The Online Atlas of the Languages of Iran: Design, Methodology and Initial Results. *Language Related Research*, 12(2), 231-291. [doi: 10.29252/LRR.12.2.8](https://doi.org/10.29252/LRR.12.2.8)
- Weinreich, U., Labov, W., & Herzog, M. (1968). *Empirical foundations for a theory of language change*. University of Texas Press.

